

mr. M.E. Blesgraaf¹

De aanpak van regeldruk (NL) en *red tape* (VK) vergeleken: meer overeenkomsten dan verschillen?

1. Inleiding

In de gesprekken over mijn promotieonderzoek benadrukte Roel steeds het belang van het meenemen van het internationale perspectief op regeldruk, bijvoorbeeld door het uitvoeren van een rechtsvergelijking. Het internationale perspectief op regeldruk is in het onderzoek meegenomen. Enerzijds omdat regeldruk geen nationaal fenomeen is, maar een als negatief ervaren gevolg van alle wet- en regelgeving. Anderzijds omdat in de internationale literatuur ontwikkelingen over gerelateerde concepten zichtbaar zijn, die bruikbare inzichten voor de conceptuele discussie over regeldruk kunnen bieden. Daarbij gaat het bijvoorbeeld over *red tape* en de rol van *street level bureaucrats*.² Bij het inventariseren van de literatuur waarin al expliciet aandacht is besteed aan een internationaal aspect van regeldruk, vallen twee publicaties op. Allereerst is er het verkennende onderzoek dat Van Gestel en Hertogh in 2006 voor het WODC hebben uitgevoerd, dat naast informatie over regeldruk in Nederland ook paragrafen bevat over regeldruk in Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en de Europese Unie.³ Daarnaast is er de paper die Buiten en Timmer in 2015 voor het Ministerie van Economische Zaken opstelden. Zij hebben de mechanismen geanalyseerd die voor de monitoring en beheersing van regeldruk door de Europese Unie, Australië, België, het Verenigd Koninkrijk, Canada en Denemarken zijn ingezet.⁴

Een dergelijke landenvergelijking paste uiteindelijk niet binnen de opzet van mijn promotieonderzoek, maar in deze bijdrage is daar wel ruimte voor. De keuze van de te vergelijken landen lag daarbij voor de hand: in het onderzoek van Roel komt het Verenigd Koninkrijk vaak als onderwerp naar voren en in mijn promotieonderzoek staat het Nederlandse regeldrukbeleid centraal. Daarom is in deze bijdrage gekozen voor een vergelijking van de regeldrukaanpak tussen deze twee landen. Beide landen voeren al decennialang beleid dat is gericht op het verminderen van regeldruk.⁵ Het zou voor deze bijdrage te omvangrijk worden om al die programma's aan de orde te laten komen. Daarom is ervoor gekozen om hier slechts de twee meest recente programma's te bespreken en te vergelijken. Op die manier wordt de meest recente aanpak vergeleken, waarbij moet worden aangetekend dat veel politieke en maatschappelijke thema's in het Verenigd Koninkrijk recent zijn overschaduwd door de tumultueuze ontwikkelingen rondom Brexit.⁶

De vergelijking in deze bijdrage richt zich op de terminologie die in Nederland en het Verenigd Koninkrijk wordt gehanteerd en op de meest recente aanpak in beide landen. Waar de term regeldruk centraal staat in het Nederlandse beleid, is *red tape* de benaming die in het Verenigd Koninkrijk gebruikelijk is. In de tweede en derde paragraaf wordt de betekenis van deze termen gedeut. Daarna worden in de

¹ M.E. Blesgraaf, 'De aanpak van regeldruk (NL) en *red tape* (VK) vergeleken: meer overeenkomsten dan verschillen?', in: N.S. Efthymiou, P.W.A. Huisman en L. van Kalken (red.), *De vele facetten van het staatsrecht. Opstellen aangeboden aan prof. dr. R. de Lange*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2020, p. 313-331.

² Van Engen 2019, DeHart-Davis 2017.

³ Van Gestel & Hertogh 2006.

⁴ Buiten & Timmer 2015.

⁵ Zie voor een uitgebreide beschrijving van de aanpak van *red tape* in het Verenigd Koninkrijk Ellison 2018.

⁶ Zie voor een beschrijving onder meer De Lange, *TvCR* 2019, p. 242-258 en De Lange, *TvCR* 2018, p. 58-72.

vierde en vijfde paragraaf de twee meest recente beleidsprogramma's per land besproken. Vervolgens bevat de zesde paragraaf een vergelijking van de gekozen aanpak, waarbij een aantal voor- en nadelen van die aanpak wordt uitgelicht. Uit de vergelijking komt tot slot naar voren dat in beide landen de oorspronkelijke nadruk op de kosten van regeldruk en *red tape* wordt losgelaten. Daarbij wordt er in beide landen gezocht naar mogelijkheden om de negatieve gevolgen van regeldruk en *red tape* aan te pakken, waarmee naast het bedrijfsleven ook andere maatschappelijke actoren te maken hebben. Het gaat dan bijvoorbeeld om het realiseren van betere en snellere (digitale) dienstverlening door de overheid en het inzetten van alternatieve vormen van sturing, zoals het opstellen van convenanten.⁷

2. Het concept regeldruk

Regeldruk is een term die in Nederland rond 2000 in zwang is geraakt.⁸ Daarbij wordt de benaming regeldruk overwegend in negatieve zin gebruikt, hoewel verschillende auteurs erop wijzen dat de term regeldruk niet per se negatief hoeft te zijn.⁹ Zo wordt er gesproken over een probleem dat moet worden aangepakt en is er, weliswaar in variërende intensiteit, continu overheidsbeleid gericht op het verminderen van regeldruk. Tegelijkertijd gaan er in de literatuur diverse stemmen op om te accepteren dat regeldruk in feite een onvermijdelijk gevolg van regelgeving is. Zo wordt er gewezen op de positieve aspecten van een zekere mate van druk die uitgaat van regels, bijvoorbeeld een grotere nalevingsbereidheid.¹⁰ Regeldruk wordt pas problematisch als de negatieve aspecten zwaarder wegen dan de positieve aspecten. Voor die mate van regeldruk komen in de literatuur diverse benamingen naar voren, zoals onnodige, overtollige of onterechte regeldruk.¹¹ Hoe het onderscheid tussen nodige en onnodige regeldruk gemaakt zou moeten worden werd tot voor kort in het midden gelaten. Het onderscheid werd recentelijk uitgewerkt in het toetsingskader van het Adviescollege toetsing regeldruk. In dat toetsingskader wordt gekeken naar het nut en de noodzaak van een regeling, de mogelijkheid van minder belastende alternatieven, de gevolgen van de gekozen uitvoeringswijze en de wijze waarop de gevolgen voor regeldruk in kaart zijn gebracht. Dit toetsingskader gebruikt het Adviescollege bij de advisering over de effecten die bestaande en toekomstige wetgeving voor de regeldruk zal hebben.¹² Toepassing van het toetsingskader leidt tot de conclusie dat onnodige regeldruk kan worden veroorzaakt door regelgeving die onvoldoende nut heeft of onvoldoende noodzakelijk is, waarvoor minder belastende alternatieven bestaan of waarbij de uitvoeringswijze onvoldoende werkbaar is voor de maatschappij. Zulke regeldruk moet zoveel mogelijk worden voorkomen. In het geval van onnodige regeldruk kan het Adviescollege adviseren het voorstel aan te passen.¹³

⁷ Department for Business Innovation and Skills 2020, p. 2, Ellison 2018, p. 433, *Kamerstukken II* 2012/13, 29 362, nr. 212, p. 5-6, *Kamerstukken II* 2018/19, 29515 nr C, p. 3-6, 16-19.

⁸ Bokhorst 2014, p. 146, Bokhorst & Van Ommeren, *NJB* 2007(82)12, p. 682-683.

⁹ Van Ommeren 2012, p. 133, Veerman, de Kok & Clement 2012, p. 275, Voermans 2008, p. 29, Timmer *NTOR* 2017/1, p. 8, Van den Bosch 2005, p. 66.

¹⁰ Veerman, de Kok en Clement 2012, p. 233-248, 276-277 en Van Ommeren 2012, p. 124-126.

¹¹ Bokhorst 2014, p. 144-146, Van Ommeren 2012, p. 133, Van Gestel & Hertogh 2006, p. 120, De Jong & Herweijer 2004, p. 15.

¹² Adviescollege toetsing regeldruk 2020, p. 11.

¹³ Adviescollege toetsing regeldruk 2020, p. 8 en 11.

Los van de negatieve connotatie is regeldruk een concept dat verschillende dimensies kent. Zo is er een kwantitatieve en kwalitatieve dimensie, deels corresponderend met een objectieve en een subjectieve dimensie. Het kwantitatieve en het objectieve aspect zien op de meetbare kant van regeldruk. Regeldruk wordt vanaf de introductie van het concept rond 2000 gemeten, eerst uitgedrukt in administratieve lasten, tegenwoordig in regeldrukkosten. De rekenmethode voor die berekening volgt uit een handboek van de Rijksoverheid, dat regelmatig wordt geactualiseerd. De eerste versie van dat handboek dateert uit 2003, de meest recente versie is in 2018 verschenen.¹⁴ Bij die meting worden de kosten die met de naleving van een specifieke regel zijn gemoeid in kaart gebracht. In de huidige versie van het handboek is de term regeldruk verbreed naar regeldrukeffecten. Regeldrukeffecten bestaan uit regeldrukkosten en ervaren regeldruk. De berekening van regeldrukkosten is vergelijkbaar met die van administratieve lasten. De kosten die zijn gemoeid met de naleving van een regel worden ingeschat. Ervaren regeldruk wordt niet gemeten. In plaats daarvan worden een aantal kwalitatieve aspecten genoemd, namelijk werkbaarheid, proportionaliteit en ervaren nut.¹⁵ Aan de term ervaren regeldruk kleven twee bezwaren. Ten eerste werpt de term de vraag op of er ook regeldruk is die niet wordt ervaren. Die vraag moet ontkennend worden beantwoord. Het gaat bij regeldruk altijd om druk die door maatschappelijke actoren wordt ervaren naar aanleiding van een bepaalde regel. Met het gebruik van de term regeldrukkosten wordt getracht om deze ervaring meer objectief te benaderen en meetbaar te maken. Een tweede bezwaar is dat met het opnemen van de term ervaren regeldruk in het handboek, de indruk wordt gewekt dat voor ervaren regeldruk een dekkende operationalisatie of definitie zou bestaan. Die is niet voorhanden. Uit onderzoek is duidelijk dat een veelvoud aan factoren bijdraagt aan de ervaring van regeldruk, en dat de mate waarin regeldruk wordt ervaren per individu en per situatie kan verschillen.¹⁶ Hoe die verschillende factoren invloed uitoefenen op de mate van regeldruk die wordt ervaren, is een onderwerp voor verder onderzoek.¹⁷

Inmiddels is gebleken dat het inschatten van de mate van regeldruk door het berekenen van administratieve lasten of regeldrukkosten, geen accuraat of compleet beeld van regeldruk oplevert. De berekening biedt niet meer dan een manier om de mate van regeldruk te inventariseren en hier aanhoudende aandacht voor te creëren.¹⁸ In de berekening wordt de ervaring van een individuele actor die een regel moet naleven, het kwalitatieve en subjectieve aspect van regeldruk, niet meegenomen. De resultaten die met de aanpak van regeldruk worden gerealiseerd, raken hierdoor vertekend. Ter illustratie van die vertekening kan worden gewezen op het onderzoek van De Weerd en Van Bergen, die een eerdere maatregel gericht op het verminderen van regeldruk in het onderwijs hebben geëvalueerd.¹⁹ De Weerd en Van Bergen constateren dat de beleidsprogramma's van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap de regeldruk conform de kwantitatieve doelstellingen hebben verminderd. Tegelijkertijd is dit niet de ervaring van leraren, schoolleiders en schoolbesturen. Integendeel, uit het onderzoek van De Weerd en Van Bergen komt naar voren dat leraren, schoolleiders en schoolbestuurders evenveel regeldruk ervaren of dat de regeldruk zelfs is toegenomen. Oftewel: er

¹⁴ Sevat & Streefkerk 2018, Interdepartementale Projectdirectie Administratieve Lasten 2003.

¹⁵ Sevat & Streefkerk 2018, p. 8-9.

¹⁶ Tromp 2019, p. 109-110, 121-123, Vergeer 2017, p. 209, 213, Van Gestel & Hertogh 2006, p. 10.

¹⁷ Dit is een van de thema's die in mijn lopende promotieonderzoek aan de orde komen.

¹⁸ *Kamerstukken II* 2018/19, 29 515, nr. C, p. 2.

¹⁹ *Kamerstukken II* 2014/15, 29 515, nr. 356.

is een contrast tussen de behaalde cijfermatige vermindering van regeldruk en de gelijkblijvende, of soms zelfs toenemende, ervaring van regeldruk.²⁰ Waar dat contrast door wordt veroorzaakt is een onderwerp van verder wetenschappelijk onderzoek. In de volgende paragraaf zal worden ingegaan op *red tape*, de term die in het Verenigd Koninkrijk centraal staat.

3. Het concept *red tape*

Net als regeldruk wordt ook de term *red tape* in het Verenigd Koninkrijk gelinkt aan administratieve verplichtingen die voortvloeien uit wet- en regelgeving.²¹ Waar regeldruk een betrekkelijk recente term is, is *red tape* juist een term die al veel eerder, rond de achttiende eeuw, is ontstaan. De historische term komt van het gekleurde lint waarmee officiële documenten werden samengebonden. *Red tape* verwijst dan naar officiële regels en procedures die als onnodig of vertragend worden gezien.²² Hoewel er een betrekkelijk eenvoudige, algemeen geaccepteerde definitie bestaat, betekent dit niet dat het ook om een eenvoudig concept gaat. In de literatuur wordt voor de oorsprong van de term *red tape* veelal verwezen naar een publicatie van Kaufman uit 1977. Daarin beschrijft hij het concept *red tape*, overigens zonder een concrete definitie op te nemen. *Red tape* is volgens Kaufman het gevolg van de belangenafweging die aan wetgeving voorafgaat. Het kent tegelijkertijd positieve als negatieve aspecten; zwakkeren in de samenleving kunnen erdoor worden beschermd, maar *red tape* kan ook lasten en inefficiëntie met zich meebrengen.²³ Latere auteurs hebben het begrip in verschillende onderdelen opgesplitst en het concept verder uitgewerkt.²⁴ In 1993 definieerde Bozeman *red tape* als '*rules, regulations and procedures that entail a compliance burden but do not achieve the functional objectives of the organization*'.²⁵ Die definitie wordt tegenwoordig vrijwel standaard aangehaald.²⁶ Zoals Bozeman in een artikel uit 2016 signaleerde, is onderzoek over *red tape* vooral gericht op het meten van *red tape* of het in kaart brengen van de effecten, waarbij de oorzaken van *red tape* onderbelicht blijven.²⁷

De afgelopen jaren heeft DeHart-Davis veel aandacht besteed aan *red tape*, waarbij zij zich vooral richt op publieke instellingen.²⁸ Het gaat daarbij niet alleen om de instellingen zelf, maar tevens om de *street level bureaucrats* die daar werken, de publieke professionals.²⁹ In een artikel uit 2009 zet DeHart-Davis *green tape* tegenover *red tape*. Waar het bij *red tape* gaat om ineffectieve regels, verwijst *green tape* naar de effectieve regels binnen een organisatie. Hierbij staat juist het perspectief van het individu centraal, in plaats van die van de organisatie.³⁰ DeHart-Davis pleit voor het veranderen van het uitgangspunt over hoe effectieve regels gemaakt kunnen worden, door de nadruk te leggen op *green*

²⁰ De Weerd & Van Bergen 2017.

²¹ OESO 2006.

²² Oxford Dictionary of English 2015, Collins Cobuild Advanced Dictionary 2009.

²³ Kaufman 1977.

²⁴ Zie hierover Vergeer 2017, p. 82-89 en DeHart-Davis 2017, p. 16-17.

²⁵ Bozeman, *Journal of Public Administration Research and Theory*, 1993(3), p. 273-304.

²⁶ Zie bijvoorbeeld Hattke, Hensel en Kalucza, *Public Administration Review* 2020(80)1, p. 53-63, DeHart-Davis 2017, p. 16, Kaufmann & Tummers, *Public Management Review* 2017(19)9, p. 1311-1327.

Anders: Pandley & Kingsley, *Journal of Public Administration Research and Theory* 2000(10)4, p. 779-800.

²⁷ Bozeman & Anderson, *Administration and Society* 2016(48)6, p. 736-759.

²⁸ Kaufman, Borry en DeHart-Davis, *Public Administration Review* 2019 (79)2, p. 236-245, DeHart-Davis 2017.

²⁹ DeHart-Davis 2017, p. 14 verwijst naar Lipsky 1980.

³⁰ DeHart-Davis, *Public Administration Review* 2009 (69)5, p. 901-910.

tape in plaats van *red tape*. Daarvoor moeten volgens haar drie perspectieven worden gecombineerd. Vanuit het perspectief van de organisatie zijn regels nodig voor het voortbestaan van de organisatie en als voorwaarde voor rationele beslissingen. Het perspectief van de individuele *street level bureaucrat* laat zien hoe de interne regelgeving van de organisatie wordt ervaren en hoe deze regels de relatie van de publieke professional met de organisatie beïnvloeden. Tot slot laat het gedragsperspectief zien hoe op regels wordt gereageerd door maatschappelijke actoren. Van de effectieve regels die zo kunnen worden gecreëerd, ervaart niet alleen de organisatie voordelen.³¹ *Green tape* bestaat uit regels die schriftelijk en begrijpelijk zijn en die logisch en consequent worden toegepast. Daarnaast is een belangrijk aspect van *green tape* dat de naleving van de regels kan worden gecontroleerd, zonder dat voor die controle extra regels nodig zijn.³² Ook Ellison heeft recent gepubliceerd over de aanpak van *red tape*. Hij beschrijft en analyseert de aanpak specifiek voor het Verenigd Koninkrijk.³³ In zijn analyse is Ellison weinig positief over de resultaten die deze aanpak heeft opgeleverd. In het algemeen heeft de bestaande aanpak van *red tape* in het Verenigd Koninkrijk volgens hem gefaald. Dit heeft volgens Ellison te maken met een onvoldoende vastberaden aanpak van de regelgevende instanties, omdat een succesvolle aanpak een beperking van hun eigen rol zou betekenen. Tevens worden de resultaten onvoldoende nauwkeurig gemeten, waarbij onduidelijk is welke resultaten gemeten worden en welke variabelen buiten beschouwing worden gelaten. Tot slot worden weliswaar de kosten van naleving gemeten, maar wordt volgens Ellison onvoldoende rekening gehouden met de bredere maatschappelijke kosten van regelgeving.³⁴

4. Nederlandse aanpak van regeldruk

Nu de centrale concepten regeldruk en *red tape* zijn geïntroduceerd, zal op de nationale aanpak van regeldruk worden ingegaan. In deze paragraaf komt de Nederlandse aanpak van regeldruk aan de orde. Zoals in de eerste paragraaf is aangekondigd, zullen hier de twee laatste programma's van de Rijksoverheid worden besproken. Het voorlaatste programma heeft als titel 'Goed geregeld: een verantwoorde vermindering van regeldruk 2012-2017'. Daarna komt het huidige programma aan de orde, dat 'Merkbaar betere regelgeving en dienstverlening 2018-2021' heet.

4.1 Goed geregeld: een verantwoorde vermindering van regeldruk 2012-2017

Dit programma werd begin 2013 opgestart door het tweede kabinet Rutte. Zoals blijkt uit de programmabrief, werd hiermee uitvoering gegeven aan afspraken uit het regeerakkoord. Daarin hebben coalitiepartijen ten eerste afgesproken om - opnieuw - de regeldruk te verlagen.³⁵ De voorgenomen doelstelling was om een structurele verlaging van de regeldruk van € 2,5 miljard ten opzichte van 2012 te realiseren. Een tweede doelstelling betrof de digitalisering van contacten van burgers en bedrijven met de overheid. Voorts zouden de toezichtlasten verminderd moeten worden door samenwerking

³¹ DeHart-Davis 2017, p. 1-20, 135-144.

³² DeHart-Davis 2017, p. 105-133.

³³ Ellison 2018.

³⁴ Ellison 2018, p. 320, 348.

³⁵ *Kamerstukken II* 2012/13, 33 410, nr. 15, p. 16-20.

tussen de verschillende inspecties. Tot slot beoogde het kabinet-Rutte II om de vermindering van regeldruk in een aantal regeldichte sectoren zowel meetbaar als merkbaar te maken. Daarbij worden de chemie, zorg en bankensector als voorbeelden genoemd.³⁶ De programmabrief bevat een plan van aanpak voor het behalen van deze doelstellingen. De beoogde kwantitatieve vermindering van regeldruk is grotendeels uitgewerkt in een aantal concrete maatregelen, waarbij administratieve verplichtingen komen te vervallen of worden vereenvoudigd. Ook zijn maatregelen ingepland voor het verbeteren van de digitale dienstverlening door de overheid. Daarnaast worden de toezichtslasten verminderd door betere samenwerking tussen inspecties onderling, onder meer doordat de mogelijkheden voor informatie-uitwisseling worden versterkt. Het minst concreet is de uitwerking van de doelstelling om tot een merkbare vermindering van regeldruk te komen. Regeldruk moet niet alleen meetbaar, maar ook merkbaar worden verminderd door een zogenoemde 'maatwerkenaanpak' te gaan hanteren. Per specifieke doelgroep wordt aangesloten bij de bestaande aanpak van het verantwoordelijke departement. Het belang van samenwerking tussen verschillende overheidsniveaus wordt benadrukt en er wordt zoveel mogelijk vanuit het gezichtspunt van die doelgroep geredeneerd.³⁷

In een rapport uit 2016 staat dat het programma over het algemeen positief is geëvalueerd. De gewenste kwantitatieve vermindering van regeldruk is volgens de evaluatie nagenoeg behaald. Ook over de maatwerkenaanpak is in de evaluatie bericht dat deze conform verwachting is opgestart. De digitale dienstverlening heeft vooral bij ondernemers geleid tot een meetbare vermindering van regeldruk. Uit het rapport volgt een aantal verbeterpunten. Zo meldden ondernemers dat zij niet altijd een vermindering van regeldruk ervaren: de merkbare vermindering is dus nog niet volledig gerealiseerd. Ook werd de digitale dienstverlening aan burgers genoemd als een verbeterpunt voor toekomstig beleid.³⁸ In de kamerbrief waarmee de eindrapportage naar de Tweede Kamer is gestuurd, wordt de maatwerkenaanpak genoemd als een succes dat 'bij heeft gedragen aan een merkbare vermindering van regeldruk'. Tegelijkertijd wordt benoemd dat de aanpak van regeldruk een voortdurend proces is.³⁹ Er wordt overigens niet uitgewerkt waaruit wordt afgeleid dat sprake is van een merkbare vermindering van de regeldruk die door maatschappelijke actoren wordt ervaren.

4.2 Merkbaar betere regelgeving en dienstverlening 2018-2021

Met dit programma wijkt het derde kabinet-Rutte af van eerdere programma's die op de vermindering van regeldruk waren gericht. In plaats van een nieuwe kwantitatieve doelstelling wordt gekozen voor een verwijzing naar actieprogramma's per departement. In die actieprogramma's wordt uitgewerkt welke maatregelen genomen zullen worden om de gewenste merkbare vermindering van regeldruk te realiseren. Het programma is daarmee uitsluitend gericht op een merkbare vermindering van regeldruk. In de programmabrief zijn maatregelen uiteengezet die zijn gericht op betere regelgeving en digitale dienstverlening.⁴⁰

³⁶ *Kamerstukken II 2012/13, 29 362, nr. 212, p. 2.*

³⁷ *Kamerstukken II 2012/13, 29 362, nr. 212, p. 8.*

³⁸ *Kamerstukken II 2016/17, 29 515, nr. 415, b1.*

³⁹ *Kamerstukken II 2016/17, 29 515, nr. 415.*

⁴⁰ *Kamerstukken II 2017/18, 32 637, nr. 314.*

Het programma moet zorgen voor betere regelgeving. De eerste actie die wordt genoemd is het vergroten van wettelijke experimenteerruimte. Voor een deel biedt de wet, door bestaande experimenteerbepalingen, ondernemers en overheden al ruimte om met nieuwe ontwikkelingen te experimenteren. Over die bestaande ruimte wordt meer voorlichting gegeven. Als meer ruimte gewenst is, wordt afgewogen hoe die ruimte het beste kan worden geboden. Ruimte voor experimenteren met nieuwe ontwikkelingen kan ontstaan door uitbreiding van bestaande experimenteerbepalingen, maar ook door de inzet van andere instrumenten zoals meer informele samenwerking tussen overheid en bedrijven. In de programmabrief wordt overleg over het gebruik van drones en blockchain aangehaald als voorbeeld van zulke informele samenwerking.⁴¹ Een tweede actie is het benadrukken van het belang van het Integraal Afwegingskader voor beleid en regelgeving, het kader dat beleidsmakers helpt bij het opstellen van goed beleid. Een van de vragen uit dat kader betreft de afweging of wetgeving het meest geschikte en effectieve instrument is dat ingezet kan worden. De beantwoording moet niet alleen een motivering van de keuze voor wetgeving als instrument bevatten, maar ook een toelichting waarom niet voor alternatieve instrumenten is gekozen.⁴²

Het is opvallend dat bij de bespreking van alternatieve methoden opnieuw wordt gewezen op het belang van ruimte latende instrumenten zoals zelfregulering en instrumenten die draagvlak kunnen vergroten zoals internetconsultaties. Bij de bijdrage die zulke instrumenten aan het voorkomen van onnodige regeldruk kunnen leveren, zijn diverse kanttekeningen geplaatst.⁴³ Zo is gewezen op de verschuiving van externe naar interne regeldruk, waarbij het tevens de vraag is in hoeverre zelfregulering onnodige regeldruk kan verminderen.⁴⁴ Tevens wordt de vraag opgeroepen of internetconsultaties werkelijk het draagvlak voor wetgeving kunnen vergroten.⁴⁵ De inzet in het kader van dit programma lijkt dan ook niet geheel *evidence-based*. Een derde actie die zou kunnen leiden tot betere regelgeving is de advisering door het Adviescollege toetsing regeldruk.⁴⁶ Aan de hand van een toetsingskader wordt geadviseerd over de vraag of onnodige regeldruk verwacht kan worden. In het toetsingskader is onder meer de vraag opgenomen of wetgeving het beste instrument is om het beleidsdoel te bereiken.⁴⁷ Tot slot wordt bij betere regelgeving gedacht aan het inzetten van effectievere consultaties. Burgers, bedrijven en instellingen moeten in een transparant proces kunnen meedenken over voorstellen van wet en beleid. Het is de bedoeling dat proces transparanter te maken door meer documenten aan de wetgevingskalender toe te voegen, zodat het volledige wetgevingsproces inzichtelijk wordt.⁴⁸ Deze acties van het lopende beleidsprogramma moeten gaan leiden tot merkbaar betere regelgeving en dienstverlening en zo bijdragen aan een merkbare vermindering van regeldruk.

⁴¹ *Kamerstukken II 2017/18, 32 637, nr. 314, p. 3-5.*

⁴² Zie ook aanwijzing 4.43 van Besluit van de Minister-President, Minister van Algemene Zaken, van 22 december 2017, nr. 3215945, houdende vaststelling van de tiende wijziging van de Aanwijzingen voor de regelgeving.

⁴³ *Kamerstukken II 2017/18, 32 637, nr. 314, p. 3, 4, 7.*

⁴⁴ Zie voor zulke kanttekeningen onder meer Tijbosch, *NJB 2019/24*, p. 1743, Voermans, *RegelMaat 2017(32)3*, p. 163-165, Westerman, *Recht der Werkelijkheid 2016(37)1*, p. 50-54.

⁴⁵ Broek e.a. 2016.

⁴⁶ *Kamerstukken II 2017/18, 32 637, nr. 314, p. 7.*

⁴⁷ Adviescollege toetsing regeldruk 2020, p. 11.

⁴⁸ *Kamerstukken II 2017/18, 32 637, nr. 314, p. 4-6.*

5. Aanpak van *red tape* in het Verenigd Koninkrijk

In deze paragraaf wordt de aanpak van *red tape* in het Verenigd Koninkrijk besproken. *Red tape* is term die centraal staat, maar ook synoniemen als *administrative burdens*, *bureaucratic burdens* en *regulatory burdens* worden in de beleidsdocumenten gebruikt.⁴⁹ De nadruk in deze paragraaf wordt gelegd op het beleid van de regering onder leiding van premier David Cameron. Deze regering lanceerde een ambitieus plan, met als doel om als eerste Britse regering een afname van het continu groeiende regelbestand in het Verenigd Koninkrijk te bewerkstelligen.⁵⁰ Zoals door diverse auteurs is opgemerkt waren eerdere programma's hierin weinig succesvol.⁵¹ De programma's van de regering Cameron bevatten verschillende onderdelen, gericht op het creëren van betere regelgeving en het verminderen van administratieve lasten. Elk departement nam maatregelen specifiek voor de eigen sector.⁵² Hier wordt een specifiek instrument uitgelicht dat onderdeel uitmaakte van dit programma: de zogenoemde *Red tape challenge*, met als (voor de hand liggend) doel het verminderen van *red tape*.

5.1 *Red tape challenge: one in, one out*

De *Red tape challenge* werd in 2011 gestart, met als uitgangspunt om bestaande regelgeving waar mogelijk te herzien. Daarbij zouden alle regels worden geschrapt waarvan het bestaan niet langer kon worden verdedigd.⁵³ Met het programma werd het *one in, one out* principe geïntroduceerd.⁵⁴ In een handleiding over betere regelgeving, die voor ambtenaren is bestemd, is uiteengezet hoe het principe moest worden toegepast.⁵⁵ Onder *one in, one out* werd verstaan dat als een nieuwe regel kosten oplevert voor ondernemingen of maatschappelijke organisaties, een of meer regels die vergelijkbare kosten opleveren moeten worden geschrapt.⁵⁶ Een beperkt aantal regels was van dit regime uitgezonderd, zoals bijvoorbeeld belasting- en begrotingsregels.⁵⁷ Lodge en Wegrich beschrijven dat het *one in, one out* principe fel werd bekritiseerd, onder meer omdat werd gevreesd voor een verminderd draagvlak bij maatschappelijke actoren die aan de geschrapte regel hechtten. Daarnaast was de kritiek van economen dat het principe onvoldoende rekening hield met het belang van een kosten-batenanalyse. Bij toepassing van het *one in, one out* principe werd geen rekening gehouden met de voordelen die regelgeving kan opleveren. In plaats daarvan werd alleen gekeken naar de kosten die een onderneming moet maken om de regel na te leven.⁵⁸

Het *one in, one out* principe werd van toepassing op alle nieuwe regelgeving die invloed zou hebben op het bedrijfsleven. De gemaakte afweging moest vervolgens goedgekeurd door een daarvoor ingestelde commissie (de *Regulatory Policy Committee*).⁵⁹ Die commissie rapporteerde eind 2012 dat dertig

⁴⁹ Regulatory Policy Committee 2012.

⁵⁰ Ellison 2019, p. 280.

⁵¹ Ellison 2018, p. 280, Lodge & Wegrich, *Regulation & Governance* (2015) 9, p. 30.

⁵² Ellison 2018, p. 284-298, Roman 2012.

⁵³ Department for Business, Innovation and Skills 2015, p. 53-56.

⁵⁴ Ellison 2018, p. 296-298.

⁵⁵ Department for Business, Innovation and Skills 2015, p. 41-48.

⁵⁶ Department for Business, Innovation and Skills 2015, p. 86.

⁵⁷ Department for Business, Innovation and Skills 2015, p. 8.

⁵⁸ Lodge & Wegrich, *Regulation & Governance* (2015) 9, p. 30-46.

⁵⁹ Department for Business, Innovation and Skills 2015, p. 20.

procent van alle voorgelegde regels werd goedgekeurd, terwijl twintig procent van de regels werd afgekeurd. Voor de overige regels werden aanpassingen geadviseerd.⁶⁰ In haar evaluatie van de *Red tape challenge* beschrijft Roman een aantal uitdagingen van het programma. Zo moet er niet alleen politieke wil zijn bij de centrale overheid, maar ook binnen de departementen. Ten tweede was een cultuurverandering bij de beleidsambtenaren en wetgevingsjuristen nodig, waarbij van wetgeving als voorkeursinstrument moest worden afgestapt. Tot slot wijst Roman op het risico dat de benodigde actieve betrokkenheid van maatschappelijke actoren snel zou kunnen afnemen. Dit risico kan volgens Roman alleen worden afgewend door actief op suggesties te reageren en de ondernomen actie ook voldoende terug te koppelen.⁶¹

5.2 Uitbreiding van het principe

Volgens een persbericht van de Britse overheid werden de kosten voor ondernemingen door de inzet van het *one in, one out* principe met bijna 1 miljard pond verminderd.⁶² Om deze ontwikkeling te bestendigen, maar ook te versnellen, werd het principe in 2013 uitgebreid. Voortaan moest voor elke nieuwe regel die kosten opleverde de dubbele kosten worden geschraapt (*one in, two out*).⁶³ Ook de vrijstelling werd daarbij iets uitgebreid: het *one in, two out* principe was bijvoorbeeld niet van toepassing op regels die voortvloeiden uit supra- en internationale verdragen en regels die voor minder dan een jaar zouden gelden.⁶⁴ In 2016 werd door de nieuwe regering onder leiding van premier May opnieuw naar de aanpak van *red tape* gekeken. De nieuwe doelstelling was om een vermindering van de kosten voor ondernemingen van 10 miljard pond te realiseren. Om die doelstelling te behalen, werd voortaan het drievoud aan kosten geschraapt voor een nieuw ingevoerde regel. De vrijstelling bleef daarbij hetzelfde als onder het *one in, two out* principe.⁶⁵ Waar het *one in, two out* principe destijds positief werd ontvangen, kon de uitbreiding naar *one in, three out* op meer kritiek in de literatuur rekenen. Zo levert Ellison stevige kritiek op de resultaten. Hij gaat zover als te stellen dat ‘... these policies have not had any material impact.’⁶⁶ Zijn kritiek richt zich specifiek op de hiervoor besproken principes. Het probleem is volgens Ellison dat de metingen onnauwkeurig zijn. Daarnaast is er volgens hem sprake van ‘cherry picking’, waardoor de resultaten rooskleuriger worden weergegeven dan ze in werkelijkheid zijn.⁶⁷ Ook de voorzitter van het *Regulatory Policy Committee* waarschuwde dat de regering zich niet blind moest staren op het realiseren van een kwantitatieve vermindering.⁶⁸ In 2018 deed die commissie onderzoek naar de effectiviteit van het programma. Dit onderzoek werd echter afgebroken als gevolg van de gehouden verkiezingen.⁶⁹ Onduidelijk is of het onderzoek nog zal worden opgestart. In de huidige versie van de handleiding over betere regelgeving is het principe in ieder geval niet langer opgenomen.⁷⁰

⁶⁰ Regulatory Policy Committee 2012.

⁶¹ Roman 2012, p. 7-8.

⁶² Department for Business, Innovation and Skills 2012.

⁶³ Department for Business, Innovation and Skills 2015, p. 86.

⁶⁴ Department for Business, Innovation and Skills 2015, p. 41.

⁶⁵ Department for Business, Innovation and Skills e.a. 2016.

⁶⁶ Ellison 2018, p. 340.

⁶⁷ Ellison 2018, p. 348-349.

⁶⁸ Regulatory Policy Committee 2017.

⁶⁹ Regulatory Reform Committee 2018.

⁷⁰ Department for Business, Innovation and Skills 2020.

6. Vergelijking tussen Nederland en Verenigd Koninkrijk

Nu de centrale concepten en recente programma's om regeldruk aan te pakken in Nederland en het Verenigd Koninkrijk zijn beschreven, volgt in deze paragraaf een vergelijking van de twee stelsels. Daarbij wordt eerst de terminologie vergeleken en vervolgens de beleidsaanpak.

6.1 Vergelijking van de terminologie

In paragraaf 2 en 3 is kort gekeken naar de terminologie die in Nederland en het Verenigd Koninkrijk wordt gebruikt. Daarbij valt op dat in beide landen een mix aan begrippen wordt gehanteerd, waarbij een bepaald begrip centraal staat. In Nederland is dat regeldruk, dat door de overheid in het kader van de lopende programma's wordt gedefinieerd. Zoals in paragraaf 2 wordt beschreven, is de centrale term verbreed naar regeldrukeffecten. De actuele definitie luidt dat regeldrukeffecten bestaan uit regeldrukkosten en ervaren regeldruk.⁷¹ In het Verenigd Koninkrijk is de centrale term *red tape*, waarbij een specifieke definitie in de documenten van het beleidsprogramma ontbreekt. Waar dit op het eerste gezicht een opmerkelijk verschil lijkt, is hier wellicht een simpele verklaring voor. Regeldruk is een relatief nieuwe term, die vanaf 2000 in de beleidsstukken wordt genoemd. Het wordt als een ambigu en complex begrip gezien, waarvan geen algemeen geaccepteerde definitie bestaat. Bij *red tape* is dit anders: het is een meer historisch begrip, waarvan al langere tijd een omschrijving bestaat in het dagelijks woordgebruik. Zoals in paragraaf 2 wordt genoemd verwijst *red tape* naar onnodige bureaucratie en naar officiële regels en procedures die als onnodig of vertragend worden gezien.⁷² Er is dus een duidelijk verschil in de definitie en oorsprong van regeldruk en *red tape*. Hoe zit dat met de uitwerking van de concepten? Regeldruk is een begrip dat voornamelijk in Nederlandse beleidsdocumenten en literatuur opduikt. In die Nederlandstalige literatuur wordt de term *red tape* maar zeer beperkt gebruikt. In de internationale literatuur is *red tape* gebruikelijker en het gebruik van deze term is dan ook niet gereserveerd voor het Verenigd Koninkrijk. Wanneer wordt gekeken naar de programma's die op Europees niveau gericht zijn op het creëren van betere regelgeving, valt op dat hierin beide termen worden gebruikt.⁷³ De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) heeft, vanwege de negatieve economische consequenties van een teveel aan (complexe) regelgeving, een programma dat is gericht op het verminderen van *red tape*. Die organisatie houdt in de (Engelstalige) documenten die de Nederlandse beleidsmaatregelen beschrijven, de term *red tape* aan.⁷⁴ In de uitwerking van de concepten zitten dus meer overeenkomsten dan het verschil in terminologie suggereert.

⁷¹ Sevat & Streefkerk 2018.

⁷² Oxford Dictionary of English 2015, Collins Cobuild Advanced Dictionary 2009.

⁷³ Europese Commissie 2007 ((COM) 2007 23).

⁷⁴ OESO 2010, OESO 2007.

6.2 Overeenkomsten in de beleidsaanpak

In paragraaf 4 en 5 is een aantal maatregelen beschreven die Nederland en het Verenigd Koninkrijk hebben gehanteerd om regeldruk aan te pakken. Uit die beschrijving van de genomen maatregelen volgt een aantal overeenkomsten. Allereerst geldt voor beide landen dat er is gekozen voor een programma dat centraal wordt gecoördineerd. Beide landen hebben een ministerie aangewezen om de aanpak te coördineren. In Nederland is het Ministerie van Economische Zaken (en Klimaat) als departement verantwoordelijk voor de landelijke aanpak en in het Verenigd Koninkrijk het *Department for Business, Innovation & Skills*. Het algemene programma wordt uitgewerkt in actieprogramma's per departement, waarbij de doelstellingen worden toegespitst op de maatschappelijke sectoren die behoren tot het departement. Hoewel er op die manier op diverse plaatsen gelijktijdig wordt gewerkt om de landelijke doelstelling te halen, vindt de presentatie van de resultaten plaats op het niveau van het algemene programma. De aanpak van zowel regeldruk als *red tape* blijkt een onderwerp dat binnen de hele overheid speelt en met een algemeen programma wordt aangepakt.

Een tweede overeenkomst tussen de aanpak in Nederland en het Verenigd Koninkrijk is dat in beide gevallen wordt gekozen voor een overwegend kwantitatieve insteek, waarbij vooral de kosten worden berekend die met regeldruk gepaard gaan. In Nederland werd gestreefd naar een vermindering van de administratieve lasten met € 2,5 miljard ten opzichte van 2012.⁷⁵ En in het Verenigd Koninkrijk was het streven om de *red tape* met in eerste instantie 1 miljard pond en later zelfs met 10 miljard pond te verminderen. Of die vermindering van regeldruk en *red tape* met cijfermatige resultaten ook wordt bereikt, valt nog te bezien. Ellison stelt zelfs dat het cijfermatig meten van de afname van *red tape* nutteloos is.⁷⁶ Zover zou ik niet willen gaan. Met het Adviescollege toetsing regeldruk kan worden gesteld dat het nut van kwantitatieve regeldrukvermindering niet is gelegen in het gerealiseerde cijfer. Integendeel, een kwantitatieve regeldrukverminderingdoelstelling is voornamelijk van belang vanwege de daarmee gegenereerde politieke en journalistieke aandacht.⁷⁷ Inmiddels lijkt steeds meer duidelijk te worden dat een kwantitatieve vermindering van regeldruk geen werkelijke reductie vertegenwoordigt van de regeldruk die door maatschappelijke actoren wordt ervaren. Niet voor niets bevat het huidige Nederlandse programma geen nieuwe kwantitatieve doelstelling, maar is het streven om een merkbaar verschil te realiseren. In de programmabrief wordt daarnaast gewezen op een probleem met opvolgende cijfermatige reductiedoelstellingen dat ook in het Verenigd Koninkrijk zichtbaar is; het wordt steeds ingewikkelder om regeldruk of *red tape* te schrappen zonder daarbij regels te schrappen die juist positieve maatschappelijke gevolgen opleveren.⁷⁸

Een derde overeenkomst is de instelling van een onafhankelijk orgaan dat de maatregelen beoordeelt en hierover adviseert. In Nederland is dat orgaan het Adviescollege toetsing regeldruk. Dit college is in 2000 ingesteld en heette destijds het Adviescollege toetsing administratieve lasten, ook wel Actal genoemd. In 2017 is de benaming veranderd naar het Adviescollege toetsing regeldruk.⁷⁹ Het

⁷⁵ *Kamerstukken II* 2016/17, 29515, nr. 415, p. 4-5.

⁷⁶ Ellison 2018, p. 332.

⁷⁷ ATR 2019, p. 8.

⁷⁸ *Kamerstukken II* 2017/18, 32 637, nr. 314, p. 2, Ellison 2018, p. 296-298.

⁷⁹ Adviescollege toetsing regeldruk 2017.

adviescollege heeft de status van een tijdelijk adviescollege.⁸⁰ In het Verenigd Koninkrijk is hiervoor in 2009 het *Regulatory Policy Committee* opgericht, dat in 2012 een speciale status kreeg; de commissie is namelijk een onafhankelijk adviesorgaan dat niet tot een specifiek departement behoort en dat een rol heeft in de beleidsprocessen van de nationale overheid.⁸¹ In beide landen is dus sprake van een onafhankelijk adviesorgaan dat de genomen maatregelen beoordeelt en de overheid adviseert over de gevolgen die wetwijzingen op regeldruk hebben.

6.3 Verschillen in de beleidsaanpak

Hiervoor zijn de overeenkomsten tussen de Nederlandse aanpak van regeldruk en de aanpak van *red tape* in het Verenigd Koninkrijk aan de orde geweest. Nu zal een tweetal verschillen worden besproken. Een eerste verschil betreft de mate waarin de programma's op het volledige regelbestand worden toegepast. In de Nederlandse programma's gelden hier geen expliciete beperkingen voor, terwijl de '*Red tape challenge*' juist diverse uitsluitingen kent. Zoals in paragraaf 5 al werd benoemd gaat het daarbij onder meer om regels over belastingen en begrotingen, regels die voortvloeien uit supra- en internationale verdragen en om tijdelijke regels met een looptijd korter dan een jaar.⁸² Dit in tegenstelling tot Nederland waar geen beperkingen ten aanzien van het onderwerp van de regel gelden. Daardoor wordt in Nederland van iedere nieuwe regel beoordeeld of deze onnodige regeldruk oplevert. Tevens kan het aanpassen van regelgeving op elk onderwerp bijdragen aan het behalen van de doelstelling in het kader van het programma 'Goed Geregeld'. Hierdoor kunnen in Nederland aanpassingen van diverse regels op het gebied van begroting en belasting bijdragen aan het verminderen van regeldruk, terwijl die mogelijkheid in het Verenigd Koninkrijk is beperkt.

Een ander verschil is dat de aanpak in het Verenigd Koninkrijk vrijwel uitsluitend op het bedrijfsleven is gericht. Bij de aanpak van *red tape* wordt uitgegaan van het verminderen van de kosten die met de naleving van regelgeving gepaard gaat. Daarbij gaat het dus om kosten die door ondernemingen gemaakt moeten worden. Uit de eerder besproken definitie van *red tape* volgt echter dat niet alleen door het bedrijfsleven zulke kosten moeten worden gemaakt. Ook andere maatschappelijke actoren kunnen te maken krijgen met administratieve verplichtingen en kosten die uit regelgeving voortvloeien. De voorzitter van het *Regulatory Policy Committee* heeft hier in een reactie op het *one in, three out* principe op gewezen.⁸³ In Nederland is lang een vergelijkbare nadruk op het bedrijfsleven en het verminderen van de kosten voor die sector zichtbaar geweest. In het huidige beleid wordt niet alleen gekeken naar de gevolgen voor het bedrijfsleven, maar ook voor andere maatschappelijke sectoren. Hetzelfde geldt voor de nadruk op het verminderen van kosten, weergegeven in administratieve lasten of tegenwoordig regeldrukkosten. Zoals eerder al werd genoemd is in het laatste programma voor het eerst geen kwantitatieve doelstelling opgenomen. In het Nederlandse regeldrukverminderingbeleid zijn twee verbredingen zichtbaar, waarbij het gaat om langdurige en voortdurende ontwikkelingen. Ten eerste

⁸⁰ Artikel 5 Kaderwet adviescolleges.

⁸¹ Regulatory Policy Committee 2020.

⁸² Department for Business, Innovation and Skills 2015, p. 41-42.

⁸³ Regulatory Policy Committee 2017.

wordt de doelgroep steeds verder uitgebreid. Waar eerst alleen ondernemers tot de doelgroep behoorden, geldt dat nu voor alle maatschappelijke actoren. Ten tweede worden steeds meer gevolgen van regeldruk in de aanpak meegenomen. Dit is de verandering van een meetbare naar merkbare vermindering, waarbij naast de kosten ook wordt gekeken naar de moeite die het naleven van regels kost. In de aanpak in het Verenigd Koninkrijk is deze ontwikkeling op dit moment veel minder zichtbaar. De aanpak is nog grotendeels gericht op het verminderen van de kosten van het bedrijfsleven en is specifiek gericht op deze doelgroep. Het beleid van het Verenigd Koninkrijk lijkt zich dus simpelweg in een andere fase van die ontwikkeling te bevinden. Daarmee wordt bedoeld dat de verbreding die in de Nederlandse aanpak van regeldruk zichtbaar is, nog niet heeft plaatsgevonden in de Britse aanpak van *red tape*.

7. Besluit

In deze bijdrage is de aanpak die in Nederland wordt gehanteerd om onnodige regeldruk merkbaar te verminderen, vergeleken met de aanpak van *red tape* in het Verenigd Koninkrijk. Zoals uit de titel van deze bijdrage volgt, zijn er meer overeenkomsten dan verschillen tussen de aanpak van *red tape* en regeldruk. De termen die in deze landen centraal staan hebben een verschillende oorsprong en uitwerking. Toch gaat het bij zowel regeldruk als *red tape* om als onwenselijk geachte gevolgen van regelgeving. In beide gevallen wordt getracht dat gevolg in kosten weer te geven. Zowel regeldruk als *red tape* is in eerste instantie aangepakt door maatregelen gericht op de vermindering van de kosten, die met de naleving van regels gemoeid zijn. Daarbij lag in beide landen aanvankelijk de nadruk vooral op de kosten die door het bedrijfsleven moesten worden gemaakt. Tevens hebben beide landen een onafhankelijk adviescollege (Adviescollege toetsing regeldruk en *Regulatory Policy Committee*) ingesteld dat nieuwe regelgeving moet beoordelen. Naast deze overeenkomsten zijn er tevens verschillen aan te wijzen tussen de aanpak die in beide landen is gekozen. In Nederland is nu een ontwikkeling zichtbaar waarbij de aanpak wordt verbreed en de nadruk niet langer voornamelijk ligt op de kosten van regeldruk. Tevens wordt meer rekening gehouden met andere maatschappelijke actoren die te maken hebben met de negatieve gevolgen van regeldruk. In het Verenigd Koninkrijk ligt de nadruk vooralsnog meer op de kosten van *red tape* voor het bedrijfsleven. De verbreding die bij de Nederlandse aanpak van regeldruk zichtbaar is, is nog niet te zien bij de aanpak van *red tape* door het Verenigd Koninkrijk.

Literatuur

Adviescollege toetsing regeldruk 2020

Adviescollege toetsing regeldruk, *Werkprogramma 2020*, Adviescollege toetsing regeldruk: Den Haag 2020.

Adviescollege toetsing regeldruk 2019

Adviescollege toetsing regeldruk, *Werkprogramma 2019*, Adviescollege toetsing regeldruk: Den Haag 2019.

Adviescollege toetsing regeldruk 2017

Adviescollege toetsing regeldruk, *Naar betere regels. Lessen uit 17 jaar Actal*, Actal: Den Haag 2017.

Bokhorst 2014

A.M. Bokhorst, *Bronnen van legitimiteit. Over de zoektocht van de wetgever naar zeggenschap en gezag* (dissertatie Tilburg), Den Haag: Boom juridische uitgever 2014.

Bokhorst & Van Ommeren, *NJB* 2007 (82)12, p. 682-686

A.M. Bokhorst & F.J. Van Ommeren, 'Regeldruk ontrafeld', *NJB* 2007, Vol. 82, Afl. 12, p. 682-686.

Van den Bosch 2005

D.P. van den Bosch, 'Een bruikbare rechtsorde voor het onderwijs', in J.M.M. van de Ven (red.), *Bruikbare Rechtsorde, hoger onderwijs als proeftuin*, Symposiumbundel Nederlandse Vereniging voor Onderwijsrecht 2005.

Bozeman & Anderson, *Administration & Society* 2016(48)6, p. 736-759

B. Bozeman & D.M. Anderson, 'Public Policy and the Origins of Bureaucratic Red Tape: Implications of the Stanford Yacht Scandal', *Administration & Society* 2016(48)6, p. 736-759.

Bozeman, *Journal of Public Administration Research and Theory*, 1993(3), p. 273-304.

B. Bozeman, 'A theory of government "red tape".', *Journal of Public Administration Research and Theory*, 1993(3), p. 273-304.

Broek e.a. 2016

S.D. Broek, *Doelrealisatie Internetconsultatie. Een onderzoek in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatie Centrum (WODC) van het ministerie van Veiligheid en Justitie*, Den Haag: WODC 2016.

Buiten & Timmer 2015

M. Buiten & W.W. Timmer, *Mechanismen voor het monitoren en beheersen van regeldruk. Een analyse van de diverse dimensies van regeldruk*, Rotterdam: Erasmus School of Law 2015.

DeHart-Davis 2017

L. DeHart-Davis, *Creating Effective Rules in Public Sector Organizations*, Washington, DC: Georgetown University Press 2017.

DeHart-Davis, *Public Administration Review* 2009(69)5, p. 901-910.

L. DeHart-Davis, 'Green Tape and Public Employee Rule Abidance: Why Organizational Rule Attributes Matter', *Public Administration Review* 2009(69)5, p. 901-910.

Department for Business Innovation and Skills 2020

Department for Business Innovation and Skills, *Better regulation framework. Interim guidance*, maart 2020.

Department for Business, Innovation & Skills e.a. 2016

Department for Business, Innovation & Skills, *Government going further to cut red tape by £10 billion*, 3 maart 2016, gov.uk

Department for Business Innovation and Skills 2015

Department for Business Innovation and Skills, *Better regulation framework manual: practical guidance for UK government officials*, maart 2015.

Department for Business, Innovation & Skills 2012

Department for Business, Innovation & Skills, *'One-in, two-out': Government to go further and faster to reduce burdens on business and help Britain compete in the global race*, 19 november 2012, gov.uk

Ellison 2018

R. Ellison, *Red Tape. Managing Excess in Law, Regulation and the Courts*, Cambridge: Cambridge University Press 2018.

Van Engen 2019

N.A.M. van Engen, *How previous policy experiences affect the frontline. Understanding implementation success and failure through a general policy alienation lens* (dissertatie Rotterdam), 2019.

Van Gestel & Hertogh 2006

R.A.J. van Gestel & M.L.M. Hertogh, *Wat is regeldruk? Een verkennende internationale literatuurstudie*, Den Haag: WODC 2006.

De Jong & Herweijer 2004

P.O. de Jong & M. Herweijer, *Alle regels tellen. De ontwikkeling van het aantal wetten, AMvB's en ministeriële regelingen in Nederland*, Meppel: Boom Juridische Uitgevers 2004 (*Kamerstukken II* 2004/05, 29279, 17, b5).

Kaufman, Borry and DeHart-Davis, *Public Administration Review* 2019(79)2, p. 236-245

H. Kaufman, E.L. Borry, L. DeHart-Davis, 'More than Pathological Formalization: Understanding Organizational Structure and Red Tape', *Public Administration Review* 2019(79)2, p. 236-245.

Kaufman 1977

H. Kaufman, *Red tape. Its origins, Uses and Abuses*, Washington: Brookings Institute 1977; Washington: Brookings Institute Press 2015.

Lodge & Wegrich, *Regulation & Governance* (2015) 9, p. 30–46.

M. Lodge & K. Wegrich, 'Crowdsourcing and regulatory reviews: A new way of challenging red tape in British government?', *Regulation & Governance* 2015, Vol. 9, Afl. 1, p. 30-46

OESO 2010

OESO, *Cutting Red Tape. Why is Administrative Simplification So Complicated? Looking Beyond 2010*, OESO 2010.

OESO 2007

OESO, *Cutting Red Tape. Administrative Simplification in the Netherlands*, OESO 2007.

OESO 2006

OESO, 'Administrative Regulations', stats.oecd.org 2006.

Van Ommeren 2012

F.J. van Ommeren, 'Algemeen wetgevingsbeleid', in S.E. Zijlstra (red.), *Wetgeven. Handboek voor de centrale en decentrale overheid*, Deventer: Kluwer 2012, p. 99-147.

Regulatory Policy Committee 2020

Regulatory Policy Committee, *About us*, geraadpleegd 14 april 2020, gov.uk

Regulatory Reform Committee 2018

Regulatory Reform Committee, *Government's approach to cutting red tape investigated by Committee*, 8 maart 2018, parliament.uk

Regulatory Policy Committee 2017

Regulatory Policy Committee, *Michael Gibbons, Chair of the RPC talks robust scrutiny*, 28 maart 2017, gov.uk

Regulatory Policy Committee 2012

Regulatory Policy Committee, *Assessing Regulation*, November 2012.

Roman 2012

L. Roman, *Case Study on The Red Tape Challenge in the United Kingdom. Framework Service Contract 151364-2009 A08-BE - Specific Contract "Lessons from ten years of innovation policies and of public sector innovations in Europe"*, Brussel: Technopolis 2012.

Sevat & Streefkerk 2018

P. Sevat & E. Streefkerk, *Handboek meting regeldrukkosten*, Den Haag 2018.

Timmer, *NTOR* 2017(2), p. 8-12

W.W. Timmer, 'Bronnen van regeldruk in het primair onderwijs, *NTOR* 2017(2), p. 8-12.

Tromp 2019

R.E. Tromp, 'Bekwaamheidseisen, ervaren regeldruk en het lerarentekort', in M.T.A.B. Laemers (red.), *Bevoegdheids- en bekwaamheidseisen in het onderwijs, mede in het licht van het lerarentekort*, Symposiumbundel Nederlandse Vereniging voor Onderwijsrecht 2019.

Vergeer 2017

E.J.M. Vergeer, *Regeldruk vanuit een ander perspectief: onderzoek naar de beleving van deregulering bij ondernemers* (dissertatie Leiden) 2017.

Veerman, de Kok en Clement 2012

G.J. Veerman, D. de Kok en B.J. Clement, *Over wetgeving. Principes, paradoxen en praktische beschouwingen*, Den Haag: SDU Uitgevers 2012.

Voermans 2008

W.J.M. Voermans, 'De Sisyphussteen van de administratieve lasten; het Nederlandse lastenreductiebeleid van de kabinetten Balkenende.', in: D. Swagerman en A. Lasance (red.), *Controller en administratieve lasten: Wie is aan zet? Controlling en auditing in de praktijk* nr. 84, Deventer: Kluwer, p. 29-51.

De Weerd & Van Bergen 2017

M. de Weerd & K. van Bergen, *Regeldruk en de Regeldrukagenda. In het po, vo en mbo*, Amsterdam: Regioplan 2017.